
BOEKBESPREKINGEN

¶ Hittjo Kruyswijk, *Baas in eigen Boek? Evolutietheorie en Schriftgezag bij de Gereformeerde Kerken in Nederland 1881-1981*, Hilversum (Verloren) 2011 = dissertatie Leiden. 336 pp.; €29,00. ISBN 978 90 8704 253 0.

¶ Maarten J. Aalders

Dit boek werd als dissertatie te Leiden verdedigd door H.H. Kruyswijk. Na zijn pensionering als cardioloog studeerde hij geschiedenis, een studie die hij cum laude afsloot met een scriptie over hetzelfde onderwerp en nu dus bekroond heeft met een promotie. Kruyswijk, gepokt en gemazeld in de Gereformeerde Kerken in Nederland (GKN), beschrijft in dit boek de ontwikkeling van de visie op de darwinistische evolutietheorie binnen de GKN. Deze werd decennialang onverenigbaar geacht met de 'eenvoudig-historische' en vrijwel letterlijke lezing van het scheppingsverhaal uit Genesis, zoals dat in de GKN gebruikelijk was. Hij betoogt dat de verandering in visie op het gezag van de Schrift, zoals die werd vastgelegd in het rapport *God met ons* uit 1981, werd geïnitieerd door gereformeerde natuuronderzoekers (stelling 1).

Het boek bestaat uit drie delen. Het eerste deel heeft als titel meegekregen 'Grondlegging'. Daarin komen A. Kuyper, H. Bavinck en enkele gereformeerde natuuronderzoekers uit hun tijd aan de orde. In het tweede deel, 'Consolidatie', gaat het over de synode van Assen 1926, over het debat tussen natuurwetenschap en theologie in de GKN, en over schepping en evolutie. Daarna volgt deel III, 'de grote omslag'. Kruyswijk beschrijft hier de maatschappelijke veranderingen, de kerkverlating en de secularisatie in het algemeen, en meer in het bijzonder de kerkverlating in de GKN. Daarna stapt hij over naar de theologie (hoofdstuk 8), om in hoofdstuk 9 in te gaan op het rapport *God met ons*.

Het is een aantrekkelijke vraagstelling en waar het gaat om de gereformeerde natuurwetenschappers

bevat het nieuw en interessant materiaal. Kruyswijk heeft aandacht voor de Christelijke Vereniging van Natuur- en Geneeskundigen in Nederland en voor de Societas Studiosorum Reformatorum, de gereformeerde studentenvereniging met afdelingen aan de rijksuniversiteiten. Daarvan waren onder anderen lid de pioniers J.P. de Gaay Fortman en W.J.A. Schouten. Veel aandacht is er ook voor de onlangs overleden J. Lever, die zoveel betekend heeft voor de relatie tussen de natuurwetenschappen en de gereformeerde wereld.

Hoe interessant dit alles ook is, het kan niet verbloemen dat deze studie op veel punten tekort schiet. Er is sprake van regelrechte blunders, van terminologische onduidelijkheden en dogmenhistorische omissies, relevante literatuur wordt niet genoemd, niet alle primaire en secundaire bronnen zijn in voldoende mate gebruikt. Als gevolg hiervan is ook de centrale these van dit boek niet goed onderbouwd. Dat de finesses van het gereformeerde kerkrecht aan Kruyswijk voorbij zijn gegaan, is tot daar aan toe. En dat de theologische terminologie hem niet vertrouwd is, is misschien ook wel vergeeflijk. Maar als hij werkelijk meent dat het in Assen 1926, anders dan bij de Vrijmaking, niet mede ging om de verhouding tussen plaatselijke kerk en het kerkverband heeft hij van Assen 1926 noch van de Vrijmaking iets begrepen en laadt hij de verdenking op zich dat hij geen kennis heeft genomen van de literatuur hierover. Zo is er nog veel meer te noemen waaruit blijkt dat we hier niet met een kerkhistoricus van doen hebben. Maar liever ga ik over naar enkele kernmomenten in de geschiedenis van de GKN (en daarmee in dit onderzoek). Daarna wil ik ingaan op de centrale these van dit boek.

Het eerste keerpunt speelt zich af aan het einde van de Eerste Wereldoorlog. De auteur gaat in op het thema dat bij mijn weten als eerste door G. Harinck op de agenda is gezet, namelijk dat er in het interbellum sprake was een crisis der cultuur en dat